

Vaarwel, Europa – we hebben veel aan elkaar gehad

Op 3 oktober kom ik aan op het station van de stad Kazan, waar deze maand alle BRICS-landen samenkomen. De stad, schitterend gelegen aan de majestueuze rivier de Wolga, is een halte op de legendarische Trans Siberische spoorlijn, 900 kilometer ten oosten van Moskou. Vanuit de rivier zie je de machtige Kremlinmuur waarachter de Russisch orthodoxe kerk en de Islamitische moskee lijken te wedijveren met elkaar wie het mooist is.

Tsaar Peter de Grote zag Kazan als een stad die Europa met Azië verbond. Leo Tolstoj bestudeerde hier de verschillen tussen de oosterse en westerse cultuur. Lenin bestudeerde in Kazan of het Europese socialisme in Rusland een kans zou hebben. Tot voor kort geloofden veel Russen nog in de onbegrensde mogelijkheden van samenwerking tussen Europa en Rusland.

Overal in de stad hangen vlaggen van de BRICS-landen. Van grote gebouwen tot in kleine koffiegelegenheden, iedereen heeft wel de vijf vlaggen van Rusland, India, China, Brazilië en Zuid-Afrika ergens hangen. De BRICS werden de afgelopen jaar uitgebreid met Saoedi-Arabië, Iran, de Verenigde Emiraten, Egypte en Ethiopië. Steeds meer landen vragen het lidmaatschap aan, waaronder recentelijk Turkije, Thailand en Maleisië. Voor deze landen is de BRICS een alternatief voor de door het Westen gecontroleerde instellingen zoals de Wereldbank en het Internationaal Monetair Fonds.

Het gaat bij de BRICS niet alleen om economische en financiële projecten. Er is ook veel aandacht voor samenwerkingsprogramma's op het gebied van technologie, milieu, wetenschap, gezondheidszorg, sport en cultuur, vaak speciaal voor jongeren. Ik heb de afgelopen drie jaar nog nooit zoveel jonge Iraniërs, Afrikanen en Aziaten in Rusland gezien. Overal waren congressen voor jongeren georganiseerd via BRICS uitwisselingsprogramma's.

Ik ben naar Kazan gereisd om enkele mensen te interviewen voor mijn documentaire over Rusland en om de sfeer te proeven. Op de universiteit van Kazan, een van de meest prestigieuze van het land, zie je allerlei BRICS onderwerpen op de agenda staan. In de hoofdstraat, de Baumanskaja, is het altijd gezellig druk en spelen Russische muziekbands samen met Aziatische zangeressen. De inwoners zijn relaxed en vriendelijk en ze zijn blij met deze BRICS-top in hun stad. De grote EXPO Congresshal is er helemaal klaar voor.

Na vier dagen reis ik met de trein terug naar Moskou. Eigenlijk wil ik genieten van het oneindige weidse landschap waar de najaarszon schijnt over de vlaktes, afgewisseld met enorme bospartijen in prachtige herfstkleuren. Maar onrust beheerst mij hoe de Westerse wereld de laatste dertig jaar naar het Euraziatisch continent gekeken heeft. Ik hoor Mark Rutte nog zeggen over de BRICS: "Ach dat is een onbeduidend clubje, wat kan dat nou worden".

Nostalgie is er ook. Als kind stond ik op het station van Hoek van Holland, waar de oorspronkelijke Trans Siberische Express vertrok naar de toen nog communistische USSR. Mijn vader wees mij op de atlas aan hoe ver de trein moest rijden en hoe groot het Euraziatische continent was. Hij vroeg mij om met een liniaal de kilometers uit te rekenen van Hoek van Holland tot aan Vladivostok. Sinds die tijd ben ik gefascineerd door de eeuwenlange geschiedenis die Europa en Rusland gezamenlijk hebben. Na het uiteenvallen van de Sovjetunie in 1991 gingen we die gemeenschappelijke band weer aanhalen en er bleken gigantische mogelijkheden te zijn.

Maar dat duurde niet lang. De elite van Washington wilde koste wat kost voorkomen dat Europa en Rusland een alliantie met elkaar zouden ontwikkelen. De over duizend jaar opgebouwde band tussen

Rusland en Europa is nu aan zijn eind gekomen. Het duurde even voordat Rusland de boodschap begrepen had. Zij blijven het jammer vinden, maar goed, “Jullie willen ons niet, dan gaan we vanaf nu naar het Oosten en de rest van de wereld”. In mijn gedachten hoor ik Jaroslavl de Wijze uit de vroege Hanzetijd, zeggen: ‘Tot ziens Europa, we hebben veel aan elkaar gehad’. Peter de Grote zegt: ‘vaarwel ondernemend Nederland’. Catharina de Grote: ‘Auf Wiedersehen Deutschland’. Gorbatsjov: ‘Jammer van ons Russisch-Europese Huis’. Poetins droom van een regio ‘van Vladivostok tot Lissabon’ is ook voorbij.